

מי מריבה פרוטוקול של כישלון

הזמן של יצחק בן-נר פרוטוקול מהווה מעבר לערכיו הספרותיים הסדורים, מרד לתופעה ספרותית-סוציולוגית של הסיפורת הישראלית. פרוטוקול מהווה מרד לאחלת-היד הספרותית-יאורית של ספריר-ההפלמ"ח כנגד-שתיים שמיר-ברמזוב ואחרים, הפוליטיים בקצב בלתי-נלאה, אחת לשנה-שנתיים רומן-תורן בספרייה לעם של עם עובד. ספרים אלה, דחוקים מלהיות אמנים מהבחינה הספרותית, מתמקדים בעיקרו של דבר בקליקול טעמו הספרותי של הקורא הישראלי, והשפלתו למעמקי העיסוק באת-הכתובה. המחשה למצב ספרותי זה קיימת באחד מהרומנים האלה, עצם אל עצמו מאת נתן שזון (ראה אור בהוצאה הנ"ל, וסוקר בהעולם הזה 2316, תחת הכותרת נתן סולז'ניצ'ין). סיפרו של שזון הנ"ל עוסק באותו נושא שבו עוסק סיפרו החדש של יצחק בן-נר פרוטוקול: כאגף השמאלי ביותר של גורד-העבודה, שחבריו שבו מעבודתם בכביש צמח טבריה לברית-המועצות, במטרה לבנות שם את "הסוציאליזם האמיתי".

שומר שזון
כיוזב מול אמנית

מומלץ לקרוא הסיפורת הישראלית לקרוא קרא-המשוה את ספרייה של בן-נר ושזון. קריאה העשויה לשמש תרגיל חסרת-קדים להבנתה ברורה כין סיפורת ישראלית גולה לאחתה הנחותה. לקוראים אלה אביא גם כמה מהתייחסויות הביקורת של מדור זה, מלפני שנה וחצי, לסיפרו של שזון:

מעלתו היחידה של עצמו אל עצמו הוא בכך שהוא נקרא כאילו היה סאטירה ישראלית. משעשע מאוד הוא השימוש החדש בסרמינולוגיה של מסים והשומר הצעיר בשנות ה-40 '50... עצם אל עצמו אינו ספר מבאן (מישראל) וגם לא משום (מברית-המועצות). כישלון הוא ברידיות התיאור של הבאן, ובשתייתו של הצבת השם... עובדה אחרת, הבולטת בספר, היא אי-היכולת להתמודד עם רמתו ועולמו של היחיד הנלווית המיזרדארוסי, אותו יחיד מרכסיסט ומתקד-עולם ששחם מתיימר לתאר בספרו את תהיותיו, עליותו ושקיעתו... עצם אל עצמו, כשהוא נקרא לצד פרוטוקול של בן-נר, הוא בבחינת השיעור המאלף ביותר בפרק האמנות מול פרק הכיוזב בספרות הישראלית. מול הפוליטיקו של שזון, ופילטי המילים שלו, ניתן להבחין בגודלתו של בן-נר כסופר של אמת, החשוב ביותר שארץ זו הוציאה מעודה.

ובנידורו, כפרוטוקול של כישלון ושיקריות ספרותית, סופר של ממש נבחן הדי בעשייתו הספרותית. העשייה הספרותית של פרוטוקול חושפת בעיני הקוראים, את כל העוצמות הספרותיות של יצחק בן-נר, בעוד שהקריאה בעצם אל עצמו מאלה את כל מחדלי הסיפורת של שזון ודומיו.

בעולם המאבק הסמוי-כמו אשר ברסיה: טרוצקי, זינבירב וקאמוניב יצאו למלחמה, בבובל, בריקוב ובקאלנין. סטאלין הגן על ריקוב וקאלנין כמי שמהסס ושוקל כל הזמן את סיכוייו... חברי התא החיפאי מתכננים את רציחתו של הנציב הצרפתי דה'ז'ובנאל, מרכז מרד הרוזנים בסוריה. הם עורכים עימות עם דויד בן-גוריון ואנשיו, במהלך אסיפת פועלים בחיפה: "על גג בית ההסתדרות עומד לו דויד בן-גוריון בחולצה לבנה ובמעיל אפור... צועק אקרמן לעברו דברמה ומעלה את חמתו..." ומתוך הקהל נשמעת קריאה: "זה קמוניסט. מכיר אני אותו. מלשין של רסיה. הירידו אותו!" ובמקום פורצת מהומה.

המספר מגיע ברכבת-משא לתל-אביב לפגוש את יורעלי וחבריו, הפעם בידוד עם אקרמן, ופוגש במיקרה את מיראבל. בעוד שהמספר ואקרמן פוסעים בחשיכה באחד מהרחובות, מתנפלים עליהם ארבעה מחברי התא התל-אביבי המכים את אקרמן, וחוסכים את מכותיהם מן המספר. כאשר השניים שבים לחיפה, מסתבר כי חברתו התורנית של אקרמן הציתה עצמה בחדרו, אך ניצלה. חברי התא מתכננים התנפלות על שליח של ההגנה ביעגור (יגור) כרי להשיג כלי נשק, ומתכננים להותיר במקום עדויות, כאילו אנשי התא התל-אביבי הם אלה שפרצו אל מחבוא הנשק, אך הניסיון נכשל.

הקבוצה החיפאית מגיעה עד משבר (זה היה סוף קבוצת פאפא בגלגולה הראשון. אפשר לומר פאפא אף: ארבעה-המישה תרשי חיים, עשרים ואחד חברים, בהם אנכוי...).

המספר מגיע שוב לתל-אביב ומספר להם על מפלת "פאפא": "הנה מחזיק אלי וייסמן חייד נדיר של חסד (אם ישנה התפוררות בקבוצה זו של האסנדי והאנארכיסט אקרמן, הרי לך מניעים השבחים על כך)... אך התא שב ומתארגן, עוסק בפעילויות על הורדה מהכתלים

כארץ-ישראל: הגשמת הציונות האומית כפולה מעיקרה משום שרואקציונות היא ומבקשת להשיג את הישגיה על חשבון דיכוי לאומי של העם הערבי..." מכברי אקרמן, הגאמרים לחבריו (החברת מזמרים, נלהבים וניפחדים, בבית קפן, בעיר קפנה תיחדת על מפת בדור-הארץ, והחושן ההתורף עוטפים את כולנו...").

חברי התא החיפאי מתכננים במלון צנטראל, שם מתגורר אקרמן, ובתחילה גם המספר. המספר מתאר לאקרמן כי נשלח למשימת ריגול מטעם התא התל-אביבי יורעלי, ואקרמן אומר לו: "כיצד תטווד כך, בעיקר יורעלי זה שאבן תהיה נאמן להם ופרובוקטור לני? האם אין הם חששים שתבדוד בהם?"

כאן מגיע רגע-העימות הראשון בין המספר ואקרמן. מבטל גדול אתה, אקרמן. אתה רצחת אותה. אתה גולת וירשת רצחתה. הנה הענין המעיב על ידידתנו הנפלאה, אקרמן... וכאן בא תיאור התינוקת (בתו של אקרמן, או המספר?), והקצועה: "הרי, כמה הייתי רוצה להרוג אותך, מנחם אקרמן". וכאשר המספר

רוזן סטאלין
קטע טוב מסולז'ניצ'ין

מתנפל עליו ומתחיל לחונקו, נשמעת רפיקה בדת. ונכנס האליבנו, שומר ראשו של אקרמן. כאן מראה אקרמן למספר את מיכתביה של האהובה, המפרסת לו את סיפור המעשה בינה ובין אקרמן. בהמשך מוכיח אקרמן למספר את אשתו ואת ילדיו שאותם השאיר בירושלים, ומציג את ילדו, כי הילדה היא בת של המספר. (בלילה ההוא הנחתי את רכוש, הצפנתי את אקדחי, שנתן לי אקרמן, ואת מיכתבי האהובה, ועליתי למיטתי בשעה העשירית הארבע...").

המספר מסכם עם אקרמן איזה מידע הוא יעביר לאי-השקט של הקבוצה התל-אביבית. יצא אלה מתאר בן-נר את הווי הפועלים בחיפה בתיאור ספרותי מרתק, מגוון ומשמל. במקביל מתוארות ישיבות התא של אקרמן, גלריות הדמויות המהפכניות שבו (האין המספרות הדמויות הנאיפמות והגמילאות פרעלות עמלות כמות אנו?").

חברי התא יוצאים לביקור אל הכפר הערבי ג' שבו גיל החכם סעד עלי אל-ריאזק. בכפר נערך עימות מילולי מרתק על פרהרודות והשקפות חברה הערבית הכפרית, כאשר ראוק מסמל בעיני המהפכנים את העתיד, את השיחורר מכללי המסורת.

כשלב זה נכנס הסיפור למאבקים העוברים על התנועה הקומוניסטית והמיפלגה הבולשביסטית. אחרי מות לנין: "הנה נגלה

בולשביק לנין
צוואה אחרונה לטרוצקי

של כרוזי האחד במאי של הציונים וגם הקומוניסטים, סיוע לפרישת פועלים ערביים מניסיונות אירגון של ההסתדרות (הוא קם מבין היושבים בחור שחרחר בחליפה אירוסית ובנעלי עור לבנות ואמר בעברית צחה... את מושבותיכם הערבים בניתם, יהודים, בעזרתנו, הערבים — ועכשיו הנה אתם מגרשים אותנו ממקומות העבודה ואינכם רוצים לשתפנו באגרותיכם...").

המשבר הבא הנוחת על הקבוצה עוסק בחבר הערבי: "מישהו הביא את השמעה כי באישון לילה פרץ סעד עלי לבית דודו של הצעיר שברח עם אחותו ושהט בכביני את האשה. בצוואר הגבעול ושהט עליה...". המספר אינו מרפה מאקרמן, לוחץ עליו לנסוע לתל-שמשא וליטול את בתו. בניתיים יוצאים המהפכנים לשכם, בניסיון ליצור במקום תא מהפכני, ושם הם פוגשים באספסוף המנפול עליהם, בהנחייתו של הצעיר שנבלט עם אחותו של סעד עלי. מבועתים נשרפת, ורק בדרך של נס מצילים אחד משמרוננו

העיר. לחיפה מגיעה יאכטה של יוסף שוואב, מיליונר אמריקאי וקומוניסט. אקרמן והמספר עולים לסיפונה של ספינת "הבאנקיר האדום", המנסה לשכנעם לפוצץ בתים, לרצוח את וייצמן, ארלזורוב, בן-גוריון והלורד סלומר (הנציב העליון הבריטי). ביציאתם מגניב שוואב כסף לידו של המספר. חברי התא התל-אביבי מציעים למספר להימלט מחיפה לתל-אביב (בכוונתנו להכות בפאפא בכל הכוח). אלא שהמספר מסרב, תפקידו עדיין לא הסתיים...".

ברכס חזרה לחיפה מתברר להם שהמושל הצרפתי דה'ז'ובנאל עומד להגיע לחיפה. המספר אומר לאקרמן על כוונתו לרצחו. הוא מתכנן צעד אחר צעד, וכאשר הוא שולף את אקדחו, הולם שוטר-חרש בריטי בראשו. המספר משוכנע שאקרמן הלשין עליו לבריטים, וכך מאשש מחשבתו גם יורעלי, המספק לו את הפרקליט. בכלא פוגש המספר בחברו לשעבר בפאפא סעד עלי אל-ריאזק המוצא להורג בתלייה. המספר מצליח להתחמק ממישפט ומגורשו בידי הבריטים באוניה לארצות-הברית, לא לפני שהוא נפרד ממיראבל ומהאחרים.

בארצות-הברית מגיע המספר עד מהרה לטיירתו של יוסף שוואב בקונטיקט, וזה שואל אותו: "האמת היא שספור הייתי שיש ברשותך דבר-מה המיועד אלי...". ומתכוון לצוואת לנין האחרונה. עד מהרה שוכח המספר עם בתו של שוואב והופך למנהיג שביתת פועלי הכר והמחט של ניריורק.

הוא פוגש בנייריורק את אחת מחברות פאפא לשעבר, שנישאה לתעשיין אמריקאי, ורדה שמעונז'ביץ (אתה הרי הנך מנהיג הפרולטריון המנצח החשוב — ובעלי ואני הרינו מן העמדה המנצח הקאפיטליסטי) מה שאינו מונע את שניהם מלפתח פרשיית אהבים סוערת, המורידה את המספר מרומי מעמדו כמנהיג שביתת הפועלים.

בניתויות מתבררת האמת על שוואב, המתין להתמוטטות מופעלים מפאת שביחה האמת הוא מעודד, ואו הוא רוכשם במחיריט ולים, כדי להגדיל את הוננו. גורמים לא ברורים מעבירים את המספר מארצות-הברית לברית-המועצות, שם הוא פוגש את נחום רחמני, שעבר איש פאפא, העובד לכלכל בולעדת הפרופאגנדה אשר לאינטרציונל השלישי. אחרי כמה ימים